

Urszula ORDON, Agnieszka Katarzyna GĘBORA

Akademia Jana Długosza

w Częstochowie

Partnerskie relacje rodziny i szkoły w tworzeniu optymalnych warunków procesu edukacji

Abstract: Partner Relations of the Family and the School in Creating the Optimal Conditions of the Educational Process

A partnership understood as the tool of the social responsibility is a process guaranteeing the voluntary participation of partners from various sectors in order to achieve the best benefits. In the aspect of the school the idea of a partnership has a great importance. In contemporary school reality there is no place for action without cooperation. The close cooperation of the school and families influence the productivity of education and teaching.

Key words: partnership, education, school, family, conditions

Słowa kluczowe: partnerstwo, edukacja, szkoła, rodzina, warunki

Idea partnerstwa

Według *Słownika języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego partnerstwo to równe traktowanie siebie nawzajem.

Partnerstwo to „dobrowolny związek dwu lub więcej osób (instytucji), którego celem jest prowadzenie przedsięwzięcia oraz dzielenie jego zysków lub strat”¹ (Encyclopedia Britannica, 1990).

W trakcie funkcjonowania partnerstwa powinien zostać wypracowany system trwałych więzi i relacji łączących poszczególnych partnerów.

Partnerstwo ma wiele wartości, przede wszystkim jest to wspólna, wzajemna odpowiedzialność za całość wykonania zadania. Wszelkie kreatywne relacje pomiędzy ludźmi wymagają wysiłku, zaangażowania, mądrości, wytrwałości,

---

¹ “Partnership is voluntary association of two or more persons (institutions) for the purpose of managing a business enterprise and sharing its profits or losses”.

może też w pewnym sensie poświęcenia i innych pokrewnych wartości. Kolejną wartością jest wzajemność, czyli obustronne zaangażowanie. Rozumienie partnera, pojmowane zarówno w sensie dosłownym, jak i szerszym, ma także ogromne znaczenie w sferze psychologicznej. W partnerstwie zwraca się uwagę na otwarcie na dialog. Kiedy każdy z partnerów zajmuje się wyłącznie swoją kwestią, bez żadnego związku z kwestią partnera, dialog po prostu nie istnieje. Należy także zaakcentować takt w rozwiązywaniu napięć oraz zdolność akceptowania kompromisu. Napięcia podczas współpracy są nieuniknione. Są one wynikiem złożoności ludzkiej natury, ale również pozornie drobnych sytuacji, które mogą zawierać ukrytą groźbę poważniejszego konfliktu. W sytuacji pojawiających się napięć kultura współpracy, takt i dobra wola oraz ludzka życzliwość są najważniejsze w rozwiązywaniu problemów i osiągnięciu kompromisu.

Analiza wielu dostępnych definicji pozwala na wyłonienie najistotniejszych elementów partnerstwa. Partnerstwo rozumiane jako narzędzie społecznej odpowiedzialności to proces gwarantujący:

- dobrowolny udział partnerów z różnych sektorów;
- wspólne aktywne działanie;
- wspólne cele społeczne;
- wspólne inwestowanie zasobów;
- wspólne ponoszenie ryzyka;
- wspólne odnoszenie korzyści;
- długoterminową współpracę;
- poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań (za: Grayson, Hodges, 2004).

Institucje tworzące partnerstwo muszą być przekonane o korzyściach płynących z takiego funkcjonowania.

Partnerstwo w obszarze edukacji

Wspomniane wartości partnerstwa są szczególnie ważne na gruncie edukacji, gdzie podmiotem działań jest uczeń — młody człowiek.

Współczesna rzeczywistość szkolna jest obszarem, gdzie przeprowadza się dynamiczną ofensywę edukacyjną, a placówka oświatowa staje się miejscem nieustannych zmian. Nowe założenia programowe, zmiany warunków realizacji programów, nowe propozycje władz oświatowych sprawiają, że szkoła ma się stać instytucją autonomiczną, niezależną od państwa, zróżnicowaną, samorządową oraz otwartą na świat zewnętrzny.

Istotnym elementem jest tu współpraca ze środowiskiem lokalnym oraz respektowanie opinii rodziców.

Zmiany we współczesnej szkole zakładają odejście od dawnego systemu edukacji, wymagają kształcenia związanego z naturalnym dla ucznia środowiskiem.

Przed szkołą stoi zadanie przygotowania młodego człowieka do życia społecznego, zawodowego i kulturalnego w sposób odmienny, aniżeli czyniono to przez ostatnie dziesięciolecia. Od szkoły wymaga się zatem nowego podejścia do ucznia i rodziców.

Wiążą się z tym możliwości współuczestnictwa rodziców w szkolnej edukacji ich dzieci. Praca szkoły jako instytucji kształcenia, wychowania i opieki musi podlegać planowaniu. Szkoła powinna zapewnić odpowiednie warunki intelektualnego rozwoju każdego ucznia oraz sprostać wymogom administracji szkolnej i nadzoru pedagogicznego (Juśko, 2000). W rzeczywistości szkolnej, w której dominuje obecnie roszczeniowa postawa rodziców, często podejmuje się współpracę z rodzicami/opiekunami prawnymi, a istotnym elementem tej kooperacji stało się pytanie o potrzeby i oczekiwania rodziców wobec szkoły.

Do ważnych zadań szkoły jako instytucji oświatowej należy nawiązywanie współpracy ze środowiskiem rodzinnym we wspólnej trosce o wychowanie dzieci. Szkoła z racji swych funkcji dydaktycznych i wychowawczo-opiekuńczych powinna być stroną inicjującą tę współpracę z rodzicami, także — a może głównie — z tymi, którzy nie wykazują zainteresowania szkolnym życiem swoich pociech (por. Truszkowska, 2003, s. 59–61). Należy podkreślić, że znaczenie środowiska rodzinnego w edukacji dziecka jest bezsporne. Głównym warunkiem efektywnej nauki jest przede wszystkim akceptacja i zainteresowanie rodziców. Dlatego też kładzie się duży nacisk na tzw. uspołecznienie szkoły. Tworzenie wspólnego frontu na pewno nie jest łatwe, ale trud ten warto podjąć.

Współpraca szkoła — dom jest możliwa w sytuacji rzeczywistego doceniania jej efektywności. Działania mogą wtedy nabrać większego sensu i zaangażować obie strony we wspólnej aktywności (por. Mendel, 1998, s. 11). Ważne jest zatem, by eksponować walory oddziaływania rodziców, które „pomagają dostrzec, trafnie rozumieć i oceniać zjawiska, hasła i poglądy obecnej, szczególnie zmiennej cywilizacji” (Grochociński, 1992, s. 117). Edukacyjne wartości tego typu oddziaływań rodziców są widoczne i dają wyobrażenie o szerokich możliwościach wspierania pracy nauczyciela z dzieckiem.

Ideałem jest organizowanie warsztatów-spotkań nauczycieli, uczniów i rodziców, aby móc zaproponować działania na rzecz szkoły i poszczególnych grup, np.: działania nauczycieli, które mogą wspierać uczniów w rozwoju i wychowaniu, działania oferowane przez rodziców itp.

Powyższy pomysł nie stanowi żadnego novum w oświacie. Wiele placówek stara się właśnie tak opracowywać swoje programy wychowawcze. Wspólna praca nad programem przynosi dobre rezultaty. W ten sposób powstaje wiele ciekawych inicjatyw zarówno nauczycieli, jak i rodziców i uczniów. Obserwuje się większe zaangażowanie młodzieży w życie szkoły, większą odpowiedzialność rodziców za to, co się dzieje w szkole, oraz lepsze samopoczucie pedagogów, kiedy mogą liczyć na pomoc innych (por. Baczyńska, 2000, s. 66–72).

W wielu szkołach funkcjonują rady szkoły lub rady rodziców. W ich skład wchodzi przedstawiciele nauczycieli, rodziców i młodzieży. Jest to forum, które w ramach przepisów prawa może decydować o najważniejszych sprawach szkoły, szkoła dialogu i nauki odpowiedzialności. Wydaje się konieczne jasne określenie i przestrzeganie praw oraz obowiązków nauczycieli, rodziców i młodzieży.

Rodzina i szkoła w procesie wychowania nie mogą funkcjonować niezależnie. Wielu rodziców niestety nie zdaje sobie sprawy z konieczności współpracy ze szkołą. Jakże często zdarza się, że dom i szkoła nie nawiązują kontaktów, nie rozumieją potrzeby i konieczności zbliżenia się. Skutki izolacji tych dwóch środowisk prowadzą do zaniedbań wychowawczych (zob. Makaruk, 2001, s. 21–23). Rodzice i nauczyciele mogliby uniknąć wielu trudnych sytuacji, gdyby istniało współdziałanie nastawione na poznanie zachowań dziecka w obydwu środowiskach. Gdyby rodzice więcej czasu poświęcali swoim pociechom, a nie obarczali odpowiedzialnością za trud wychowania szkoły, nie byłoby tylu niepożądanych zachowań wśród dzieci.

Jak zauważają L. Wiatrowska i H. Dmochowska (2013), rodzina, czy w niektórych przypadkach opiekunowie zastępczy, oraz instytucje oświatowe (przedszkole, szkoła) stanowią środowisko najbliższe dziecku, mające największy wpływ na jego osobowość. Środowiska te powinny więc ze sobą współdziałać w celu stworzenia dziecku najkorzystniejszych warunków rozwoju.

W literaturze przedmiotu często zwracano uwagę na pedagogizację rodziców. Według A. Dzikomskiej-Kucharz jest to „działalność zmierzająca do stałego wzbogacania przez rodziców potocznej wiedzy pedagogicznej o elementy naukowej wiedzy o wychowaniu dzieci i młodzieży” (2001, s. 7).

Zdefiniowane w ten sposób pojęcie pedagogizacji winno odnosić się przede wszystkim do problematyki wychowawczej oraz innych aspektów funkcjonowania rodziny, np. zagadnień społecznych, prawnych czy zdrowotnych. Dzięki szeroko zakrojonej działalności nauczycieli wiedza rodziców może się także wzbogacić o informacje dotyczące psychologii rozwojowej i wychowawczej, higieny, genetyki, socjologii, ekonomii oraz medycyny.

Według S. Kawuli (1993) celem pedagogizacji rodziców jest bezpośrednia i pośrednia pomoc w oddziaływaniach wychowawczych przez podniesienie stopnia ich refleksyjności, wzbogaceniu świadomości pedagogicznej, dzięki czemu można poprawić funkcjonowanie rodziny. Ważnym zadaniem tego procesu jest też kształcenie kultury pedagogicznej rodziców i innych osób, które są zaangażowane w działania wychowawcze.

Podstawy wiedzy psychologicznej są niezbędnym elementem kultury pedagogicznej rodziców, a tym samym przyczyniają się do budowania odpowiedniej atmosfery w rodzinie.

Szkoła powinna nie tylko uczyć, jak żyć, ale i jak zmieniać życie. To ambitne zadanie może realizować jedynie we współpracy z rodzicami. Główne formy tej współpracy to:

- komitet rodzicielski i rady klasowe (formy zinstytucjonalizowane);
- zebrania ogólnoszkolne, klasowe, rozmowy indywidualne, wywiadówki, dni otwarte w szkole, kontakty listowne i telefoniczne, uroczystości i imprezy szkolne, wizyty domowe (formy doraźne) (za: Kawula, 1993).

Złożona rzeczywistość społeczna wymaga intensyfikacji działań szkoły w zakresie pedagogizacji dorosłych. Dlatego też ważnym zadaniem dyrektorów szkół jest stworzenie odpowiednich warunków organizacyjnych do systemowego realizowania opracowanego wspólnie z gronem nauczycielskim (radą pedagogiczną) planu pedagogizacji rodziców. Pedagogizację należy prowadzić w sposób nowoczesny i atrakcyjny dla rodziców. Poruszane kwestie winny odpowiadać ich zainteresowaniom i potrzebom edukacyjnym, a także uwzględniać trudności wychowawcze występujące w danym środowisku szkolnym. Działania skierowane do rodziców może podjąć nie tylko pedagog szkolny, ale i nauczyciel-wychowawca, który najczęściej kontaktuje się z domem rodzinnym ucznia. Ważna jest również umiejętna aktywizacja rodziców do współpracy ze szkołą, prowadzona we wspólnej trosce o wychowanie dzieci. Pedagogizacja rodziców jest już dzisiaj trochę przestarzałym określeniem, ale jej założenia nie straciły na wartości.

Realia wykazały jednak niechęć ze strony rodziny do uczestnictwa w projektach tego typu. O ile rodzice wykazują zainteresowanie placówką jeszcze na poziomie edukacji przedszkolnej czy wczesnoszkolnej, to na późniejszych etapach kształcenia wzrasta niechęć do kontaktów ze szkołą i zaangażowanie się we współpracę, mimo iż problemy narastają wraz i wymagają ścisłej kooperacji z domem.

Należy również wspomnieć o działalności wychowawczej, która polega m.in. na stałych kontaktach z rodzicami, organizacji imprez klasowych, ale także na opiece nad dziećmi zaniedbanymi wychowawczo. Warto również zwrócić uwagę na działalność opiekuńczą szkoły — współpracę z pedagogiem, wywiady środowiskowe, prace mające na celu profilaktykę, resocjalizację, przydział zapomóg i zasiłków itp.

Rodzina naturalna skupia w sobie większość cech bio-socjo-kulturowych. Jej rola we wspomaganie rozwoju dziecka w różnych fazach życia polega głównie na zubożeniu lub wzbogaceniu środowiska i wzajemnych relacji jego komponentów. Jak podkreśla E. H. Erikson (1997), program genetyczny człowieka nie rozwija się automatycznie, lecz w koordynacji z bodźcami środowiska, które mogą go ukierunkować, ograniczyć albo rozszerzyć.

W procesie edukacji rodzice i nauczyciele powinni dążyć do stworzenia dziecku warunków, w których w sposób naturalny mogłaby się kształtować hie-

rarchia wartości, z człowiekiem, jego życiem i zdrowiem na planie pierwszym (Wiatrowska, Dmochowska, 2013).

Szkoła pełni też określoną funkcję wobec społeczności lokalnej, w której działa. Członkowie tej społeczności upatrują w działalności szkoły licznych korzyści ważnych dla zbiorowości, np. podniesienia prestiżu społeczności, poziomu kulturalnego, a w przypadku sukcesu szkoły — wzmacniania patriotyzmu lokalnego. Ma to szczególne znaczenie w przypadku szkół na obszarach wiejskich.

Korzyści dla mieszkańców danego miasta, dzielnicy czy wsi powodują również pewne naciski, czy też życzenia lub oczekiwania, kształtujące funkcje szkoły. Rodziny często traktują szkołę jako miejsce, w którym dzieci znajdują opiekę, dlatego też czują się zwolnione ze znacznej części obowiązków opiekuńczych. Dzięki szkole mogą być zaspokojone ambicje rodziców, część członków społeczności lokalnej widzi w placówce oświatowej szansę realizacji własnych potrzeb związanych z działalnością społeczną.

Rzeczywistą poprawę w tworzeniu optymalnych warunków procesu edukacji przynosi wspólne działanie wszystkich zainteresowanych środowisk, przede wszystkim rodziców uczniów, którzy w znacznym stopniu są inspiratorami dokonujących się przemian. Nauczyciele i szkoła w sposób naturalny wywierają wpływ na współuczestnictwo rodziców w procesie edukacji dzieci jako podmioty tego procesu.

Zgodnie ze swoim powołaniem i funkcją rodzice inicjują ów proces, tworząc korzystne warunki jego realizacji. Według M. Mendel (1998, 2004) typ aktywności, jaki reprezentują, ma w związku z tym istotne znaczenie zarówno dla form, jak i zakresu współuczestnictwa w procesie edukacji dzieci.

Rodzaj aktywności może wynikać z działań nauczycieli, podejmowanych w związku z przychylnością lub dezaprobatą dla:

- postaw rodzicielskich wobec do dziecka;
- charakteru wpływu rodziców na proces edukacyjny, inicjowany przez nich w szkole.

Może też on być wyznaczony przez ogólne nastawienie do rodziców w szkole, które wynika z uwarunkowań prawno-organizacyjnych oraz opinii formułowanej przez dyrektora szkoły. Procesowi edukacji szkolnej z udziałem rodziców sprzyja realizacja następujących zadań:

- informowanie rodziców o ich organizacyjno-prawnych możliwościach wpływu na warunki szkolnej edukacji dziecka;
- udostępnianie wszystkich, a nie tylko wybranych dziedzin życia szkoły zorganizowanemu wpływowi rodziców;
- okazywanie przyzwolenia na wpływ rodziców w zakresie wszystkich zagadnień związanych z funkcjonowaniem szkoły (dyrektor), procesem edukacyjnym dziecka (nauczyciel);

- postrzeganie rodziców jako naturalnych sprzymierzeńców w pracy podejmowanej z ich dziećmi;
- podtrzymywanie gotowości rodziców do współpracy, docenianie wszelkich przejawów ich współuczestnictwa w procesie edukacji dzieci;
- umożliwienie dokonywania wyborów i współdecydowania o wszelkich sprawach dotyczących dziecka w szkole;
- zachowanie świadomości dynamicznego rozwoju uczniów, rodziców i nauczycieli w toku ich współpracy;
- zachowanie tendencji do dzielenia odpowiedzialności za kształt tej współpracy (współodpowiedzialność) (za: Mendel, 1998, s. 167).

Zakończenie

Współcześnie wzrasta znaczenie aktywności społecznej. Rozwijanie współuczestnictwa rodziców w edukacji szkolnej to odpowiedź na potrzeby i wyzwania czasu, w którym bierność jest cechą najmniej pożądaną (Śliwerski, 2010).

Na obecnym etapie rozwoju kultury i społeczeństwa ani szkoła, ani rodzina nie mogą spełniać swych funkcji bez ścisłego współdziałania, to znaczy bez systematycznej i zorganizowanej współpracy domu i szkoły. Efektywność pracy wychowawczej zależy w znacznym stopniu od form i metod współdziałania, ponieważ szkoła przy wszystkich swoich funkcjach powinna być szkołą kultury kontaktów międzyludzkich, szacunku i życzliwości.

Bibliografia

- Baczyńska, M. (2000). *Program wychowawczy szkoły*. „Edukacja i Dialog”, nr 5.
- Dzikomska-Kucharz, A. (2001). *Pedagogizacja rodziców — zadanie szkoły*. „Edukacja i Dialog”, nr 3.
- Erikson, E. H. (1987). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Przeł. P. Hejmej. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Grayson, D., Hodges, A. (2004). *Corporate Social Opportunity — 7 Steps to Make a Corporate Social Responsibility Work for Your Business*. Sheffield: Greenleaf.
- Grochociński, M. (1992). *Organizacja pracy i metody nauczania w edukacji wczesnoszkolnej*. Gdańsk: Wyd. UG.
- Juśko, E. (2000). *Kilka uwag o tworzeniu planu dydaktyczno-wychowawczego szkoły*. „Edukacja i Dialog”, nr 2.
- Kawula, S. (1993). *Pedagogizacja rodziców*. W: W. Pomykało (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa: Fundacja Innowacja.
- Klimek, L., Okrasa, M. (2011). *Edukacja rodziców jako forma współpracy szkoły z rodziną ucznia*. W: A. Cudowska (red.), *Kierunki rozwoju edukacji w zmieniającej się przestrzeni społecznej. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi doktorowi habilitowanemu Michałowi Balickiemu*. Białystok: Trans Humana Wyd. Uniwersyteckie.

- Makaruk, J. (2001). *Wychowanie — wspólny trud rodziny i szkoły*. „Edukacja i Dialog”, nr 2.
- Mendel M. (1998). *Rodzice i szkoła. Jak współuczestniczyć w edukacji dzieci?* Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Mendel, M. (2004). *Aktywna szkoła — bierni rodzice. Anomia, mit czy przemieszczenie znaczeń?* W: A. W. Janke (red.), *Pedagogika rodziny na progu XXI wieku. Rozwój, przedmiot, obszary refleksji i badań. Praca zbiorowa*. Toruń: Wyd. Edukacyjne Akapit.
- Papierowska, A. (oprac.) (2009). *Samorządność rodzicielska w warszawskich szkołach — raport z badania*. Centrum Komunikacji Społecznej Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, <http://www.rodzice-wedukacji.pl>
- Śliwerski, B. (2010). *O potrzebie uspołecznienia polskiej szkoły, czyli o niedokończonych zmianach oświatowej*. W: [J. Szomburg, P. Zbieranek (red.)], *Edukacja dla rozwoju*. „Wolność i Solidarność”, 22. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.
- Truszkowska, D. (2003). *Szkoła i rodzice — nam się udało*. „Edukacja i Dialog”, nr 147.
- Walczak, B. (2011). *Między nami dobrze jest. O partnerstwie między rodzicami i szkołą*. W: G. Mazurkiewicz (red.), *Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym — refleksje*. Kraków: Wyd. UJ.
- Wiatrowska, L., Dmochowska, H. (2013). *Dziecko u progu szkoły. Dojrzałość szkolna dzieci a ich gotowość do nauki*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.